

Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom

Uloga policijskih službenika u začaranom krugu porodičnog nasilja

Naslov:

Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom : Uloga policijskih službenika u začaranom krugu porodičnog nasilja

Izdavač:

Udruženje mladih psihologa

Godina: 2016.

Štampa:

IC Štamparija

Tiraž:

100

U izradi Priručnika učestvovali:

Maida Rahimić, Udruženje mladih psihologa

Majda Šehić, Udruženje mladih psihologa

Medina Vejzović, Udruženje mladih psihologa

Arneta Memić, Udruženje mladih psihologa

Amra Selimhodžić, Udruženje mladih psihologa

Priručnik je objavljen u okviru projekta „Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa” kojeg sprovodi Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine uz podršku Vlade Švicarske i Vlade Norveške, a implementira Udruženje mladih psihologa.

Ova publikacija objavljena je u okviru projekta “Podrška pravosuđu u Bosni i Hercegovini – Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa”, kojeg provodi Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Izradu ove publikacije podržale su Ambasade Švicarske i Kraljevine Norveške u Bosni i Hercegovini. Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske i Kraljevine Norveške, niti Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun Svizra

SADRŽAJ

Uvod.....	4
Šta kažu istraživanja?	6
Točak moći i kontrole.....	7
Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom	10
Specifičnosti forenzičkog intervjua.....	10
Struktura forenzičkog intervjua	12
Faze forenzičkog intervjua:	12
1. Uvođenje u intervju	12
2. Uspostavljanje odnosa poverenja i saradnje.....	12
3. Uvođenje glavne teme intervjua.....	13
4. Slobodni iskaz klijenta	13
5. Postavljanje pitanja, dopunjavanje i razjašnjavanje	13
6. Posebne strategije za podsticanje i provjeru prisećanja:	14
7. Zatvaranje intervjua.....	14
Vrsta pitanja u forenzičkom intervjuu	15
1) Podstičuća pitanja	15
2) Otvorena pitanja	15
3) Specifična otvorena pitanja	16
4) Zatvorena pitanja	16
5) Unakrsna pitanja	16
6) Konfrontirajuća pitanja	16
7) Parafraziranje/reformulisanje	16
8) Sumiranje /rezimiranje	16
Pitanja koja treba izbjegavati:	16
Zaključak	17
Literatura	19

Uvod

U svrhu jačanja sposobnosti policijskih službenika/ca za učinkovito obavljanje inicijalnog intervjua sa žrtvom i počiniocem u slučaju porodičnog nasilja, te učinkovito prikupljanje dokaza i pružanje podrške, kreiran je priručnik „Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom: Uloga policijskih službenika u začaranom krugu porodičnog nasilja“ koji sadrži smjernice za učinkovito provođenje intervjua sa žrtvom i počiniocem u slučajevima porodičnog nasilja. Priručnik se temelji na saznanjima i evaluacijama učesnika Treninga „Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom: Uloga policijskih službenika u začaranom krugu porodičnog nasilja“, odnosno policijskih službenika/ca koji prvi odgovaraju na pozive vezane za porodično nasilje.

Porodično nasilje je obrazac zlostavljačkog i prijetećeg ponašanja koje jedna (ili više) osoba vrši kako bi kontrolisala drugu(e) osobu koja je član/ica istog domaćinstva. Ono je ozbiljan problem koje se javlja u svakoj kulturi i socijalnoj grupi, a ima razarajuće fizičke, emocionalne i socijalne efekte na žrtve i porodice širom svijeta. U većini slučajeva, žrtve porodičnog nasilja su žene. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, čak 1 od 3 (35%) žene u svijetu iskusila je fizičko, psihičko i/ili seksualno nasilje u intimnom partnerskom ili ne-partnerskom odnosu tokom života (WHO, 2016.). Većina ovog nasilja počinjena je u intimnim partnerskim odnosima. Globalno je čak 38% ubistava nad ženama počinjeno od strane intimnog partnera (WHO, 2016.). Ovakvi podaci ukazuju na značaj i rasprostranjenog porodičnog nasilja.

U Bosni i Hercegovini je 2013. godine prvi put urađena Studija o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u Bosni i Hercegovini (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013.) koja je ukazala na alarmantne podatke i u našoj državi. Naime, pokazalo se da su žene izložene visokom riziku od nasilja, kako u neposrednom okruženju unutar porodice, tako i u široj zajednici. Također, rezultati istraživanja ukazuju na to da je čak više od polovine ispitanica doživjelo bar neki oblik nasilja nakon što je navršilo 15 godina. Posebno značajnom se pokazala nedovoljno razvijena svijest o tome koja iskustva predstavljaju različite oblike nasilja, što znači da se nasilje često uopće i ne prepoznaje. Naime, istraživanja ukazuju na to da veliki broj žena koje izvještavaju o različitim pojedinačnim manifestacijama nasilja, ne doživljavaju sebe kao žrtve nasilja (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013.). Prema Studiji o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama u Bosni i Hercegovini (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013.) samo mali broj žena koje su imale ili imaju iskustvo nasilja poduzima korake za izlazak iz takve situacije. Samo 5,5% žena izloženih nasilju potražilo je pomoć neke od institucija. Iako su razlozi za ovo vjerovatno mnogostruki, te

uključuju strah od osude, osjećaj stida i krivice, ali i nepovjerenje prema institucijama i sl. postalo je evidentno da je porodično nasilje problem koji zauzima značajno mjesto u bosanskohercegovačkom društvu.

Kada je riječ o radu sa žrtvama porodičnog nasilja, policijski službenici/ce su obično prvi/e koji se susreću sa žrtvom. Naime, policijski službenici/ce prvi/e razgovaraju sa žrtvom kada je u toku neki čin nasilja ili odmah po njegovom završetku. Zbog toga je njihov uticaj na žrtvu od neizmjernog značaja, često važniji i od onog mnogih drugih stručnjaka/inje.

Zbog svega navedenog način na koji policajci/ke reaguju na žrtvu može imati značajan uticaj na daljnji tok, ne samo pravnog slučaja, nego i života žrtve. Postoji niz tehnika koji policajci/ke mogu koristiti kada intervjuišu žrtvu porodičnog nasilja, kako bi olakšali proces samoj žrtvi i bolje prikupili informacije o samom činu. Svrha ovog priručnika je stvaranje prikaza upravo tih tehnika, te je namijenjen policijskim službenicima/cama koji rade sa žrtvama porodičnog nasilja.

Šta kažu istraživanja?

Kako je već navedeno, u BiH je 2013. urađena Studija o rasprostranjenosti i karakteristikama nasilja prema ženama. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na nepogodan položaj žena u BiH koje su izložene nasilju prije svega u svom neposrednom, intimnom okruženju u odnosu sa svojim partnerom i porodicom, a zatim u široj zajednici. Rezultati ukazuju na to da su porodice u kojima su registrirani slučajevi nasilja nad ženama bile obilježene dominantnim patrijarhalnim stavovima prema rodnim ulogama, iako je prisustvo ovakvih stavova općenito visoko u cijelom istraživanju (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013.).

Alarmantno je da je skoro polovina žena u BiH (starijih od 15 godina) bar jednom u životu bila žrtva neke od četiri vrste nasilja (fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko), a najrasprostranjenije je bilo psihološko nasilje (samostalno ili u kombinaciji sa fizičkim nasiljem). Prema ovim rezultatima tokom 12 mjeseci prije samog istraživanja 11,9% žena u BiH je iskusilo neku vrstu nasilja. Najučestaliji oblik nasilja je bilo psihološko sa rasprostranjenosti od 41,9% tokom cijelog života, a 10,8% tokom protekle godine. Psihičko nasilje nad ženama direktna je posljedica općeprisutnih uvjerenja o ulozi žene, koja nalažu potčinjenu poziciju u porodici i društvu. Druga najrasprostranjenija vrsta nasilja je fizička, sa 24,3% rasprostranjenosti tokom životne dobi i 2,4% tokom protekle godine. Seksualno nasilje je iskusilo 6% žena tokom njihovih odraslih života, a 1,3% žena su bile žrtve seksualnog nasilja tokom prošle godine.

Spomenuto istraživanje istaklo je još neke od sljedećih bitnih činjenica:

- Rasprostranjenost nasilja u porodici je veća u ruralnim nego u urbanima područjima (49,2% u odnosu na 44,3%);
- Mlade žene su više podložne nasilju u odnosu na starije (nivo rasprostranjenosti nasilja među ženama u dobi od 18-24 godine je 56,38%, a 44,2% kod žena koje imaju više od 65 godina).
- Počinitelji nasilja nad ženama su najčešće njihovi trenutni ili bivši partneri.
- U porodicama u kojima je otkriveno nasilje kači je patrijarhalni način razmišljanja o rodnim ulogama, iako su ovakvi stavovi generalno jaki unutar cijelog uzorka istraživanja.

- Materijalna deprivacija značajno povećava rizik nasilja u porodici: 19,7% žena koje nisu živjele u depriviranom domaćinstvu je iskusilo nasilje u porodici dok je 26,3% žena koje su živjele u depriviranom domaćinstvu iskusilo nasilje.
- Postoji veoma visok nivo tolerancije nasilja (od strane žrtve, ali i od drugih ljudi i institucija): žene obično ne razvijaju uspješne strategije za napuštanje začaranog kruga nasilja, te obično nemaju jasnu percepciju sebe kao žrtve nasilja, ali ni informisanost o vlastitim pravima.
- Rasprostranjenost nasilja između partnera je manja što je veća obrazovanost žena i njihovih partnera. (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2013.).

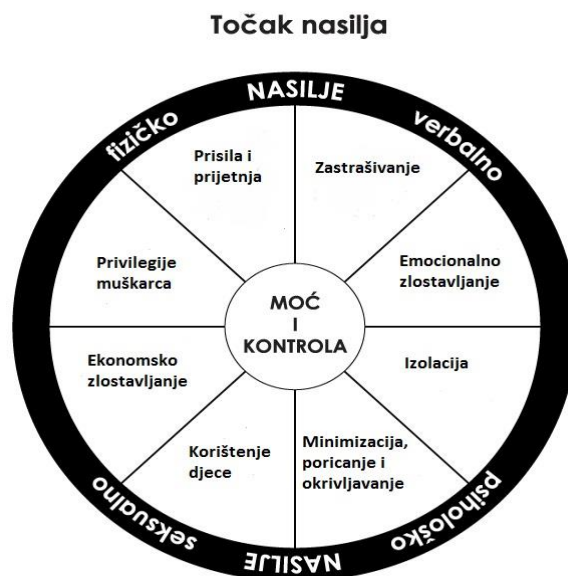
Na osnovu ovih nalaza, ali i malobrojne statistike vezane za ovu tematiku, primjetno je da je nasilje nad ženama i nasilje u porodici problem koji je tek sada nalazi svoje mjesto u fokusu bosanskohercegovačke javnosti. Naime, u našoj državi, se nasilje u porodici i nasilje nad ženama dugo tretiralo kao problem koje se tiče isključivo porodice, bračnih partnera i njihove djece. Iako su intervencije društva intenzivnije u posljednjim godinama, evidentno je da je stav društva prema kojem je porodično nasilje „privatni problem“, koje je potkrijepljeno nizom rodni stereotipa, i dalje općeprisutan u BiH. Iz tog razloga, neophodno je suočiti se sa problemom rodno zasnovanog nasilja, koji ima dugotrajne i intenzivne posljedice ne samo za žrtve, nego i cjelokupni društveni razvoj i stanje sigurnosti.

Točak moći i kontrole

Kako bi se na sveobuhvatan i efikasan način bavili problemom porodičnog nasilja, neophodno je shvatiti njegovu dinamiku. Prije svega, neophodno je imati na umu da je porodično nasilje namjerno ponašanje. Tako je njegova svrha uspostavljanje i izvršavanje moći i kontrole nad drugom osobom. Kako je već navedeno, najčešće su žrtve žene, a najčešći počinioci njihovi partneri (u preko 70% slučajeva u BiH). Počinioci koriste razne vrste i oblike porodičnog nasilja. Postavlja se pitanje koja pokretačka snaga leži iza porodičnog nasilja. Odgovor je moć i kontrola.

Ovo se najbolje može objasniti kroz „Točak moći i kontrole“ (razvijen od strane projekta „Intervencije u porodičnom nasilju“, Duluth). Naime, porodično nasilje je kombinacija niza različitih taktika zlostavljanja koje se koriste kako bi se održala moć i kontrola – riječi u samom

centru točka. Centar je okružen nizom različitih setova ponašanja koja nasilni partner koristi kako bi održao ovu moć i kontrolu.

Slika 1. Točak moći i kontrole (Domestic Abuse Intervention Programs - DAIP)

Prema „Točku moći i kontrole“ taktike koje počinioci nasilja koriste kako bi uspostavili i održali moć i kontrolu su :

- *Prisile i prijetnje*: izgovaranje ili ostvarivanje prijetnji da će je ozlijediti; prijetnje da će je ostaviti, počinuti samoubistvo, prijaviti je centru za socijalni rad; tjera je da ga ne prijavi; tjera je da radi ilegalne radnje.
- *Zastrašivanje* : zastrašivanje koristeći izgled, pokrete, akcije; uništava stvari i imovinu; pokazuje oružje; maltretira ljubimce, životinje.
- *Emocionalno zlostavljanje*: tjeranje da se osjeća loše u odnosu sama na sebe; naziva je uvredljivim imenima; ponižava je; govori joj da nije normalna/da je luda, nestabilna; nabija joj osjećaj krivice.
- *Izolacija*: kontroliše šta radi, gdje ide, koga viđa, s kim razgovara; ograničava izlazak iz kuće; koristi ljubomoru kako bi opravdao vlastite postupke.
- *Minimizacija, poricanje i okrivljavanje*: umanjuje ozbiljnosti zlostavljanja i ne uzima njene zabrinutosti u obzir; tvrdi da se zlostavljanje nije dogodilo i/ili se ne događa; tvrdi da je ona uzrokovala nasilno ponašanje; prebacuje odgovornost za nasilno ponašanje.

- *Korištenje djece*: nabija joj osjećaj krivice zbog djece; koristi djecu za prenošenje poruka; prijeti da će joj oduzeti djecu.
- *Ekonomsko zlostavljanje*: sprječava zapošljavanje ili zadržavanje zaposlenja; prisiljava je da pita za novac; oduzima joj novac; daje joj „džeparac“; ne dopušta pristup porodičnom novcu.
- *Privilegije muškarca*: definiše „muška“ i „ženska“ pravila; ističe da je „glava kuće“; ponaša se kao da je ona sluga; donosi sve važne odluke sam.

Svi ovi primjeri“ demonstriraju vezu između fizičkog, seksualnog i psihičkog nasilja koje počinioци nasilja obično korise. Naime, oni koriste ove taktike kako bi uspostavili moć i kontrolu i/ili kako bi pojačali moć i snagu koja je uspostavljena kroz fizičko ili seksualno nasilje nad žrtvom.

Važno je imati na umu da čak i jedan čin ili prijetnja fizičkim nasiljem može biti dovoljna za uspostavljanje moći i kontrole. Ova moć i kontrola se zatim jača ne-fizičkim zlostavljanjem i prisilama. Na primjer, verbalni napad koji je praćen fizičkim napadom nosi sa sobom prijetnju još jednog fizičkog napada i može biti dovoljan da osigura moć i kontrolu počinioца nasilja bez dodatne upotrebe fizičkog nasilja.

Također je važno znati da je porodično nasilje obrazac postupaka. Kada se gledaju zasebno, neke od ovih taktika mogu a ne moraju biti nasilne. Međutim, kada se ove taktike i ponašanja koriste u kombinaciji jedni s drugima stvaraju obrazac ponašanja koji osigurava nasilnikovu kontrolu nad partnericom. A onda se ta kontrola jača prijetnjama ili korištenjem fizičkog i seksualnog nasilja. Na primjer, verbalni napad od strane nekoga ko prije nikada nije bio fizički nasilan imat će potpuno drugačiji efekat od verbalnog napada od strane nekoga ko je već fizički zlostavljao partnericu ili prijetio da će to učiniti.

Neka od ovih ponašanja su kriminalna a neka nisu. Ali, bez obzira na to što se čini da su neka od ovih ponašanja usmjerena na djecu ili objekte/imovinu, svakom od njih je cilj da uspostavi kontrolu i moć nad partnericom. Dakle, ukoliko počinioц nasilja uništava imovinu, radi to samo da bi zastrašio partnericu i izazvao strah.

Kako se porodično nasilje javlja između intimnih partner, različito je od drugih oblika nasilja koje se javlja između stranaca. Iako se u oba slučaja javlja trauma, trauma žrtava porodičnog nasilja je obično naglašena jer napadač ima stalni pristup žrtvi, a žrtva doživljava napade kroz određeni vremenski period.

Također, postojanje intimne veze otežava ženama da se zaštite i prijave žrtvu. Separacija od nasilnika je komplikovana zbog kompleksnosti i jačine veze. Žrtva možda ima djecu sa nasilnikom, možda vjeruje da će se promijeniti, može biti ovisna o njemu, itd. Često žrtve smatraju da im policija ili zakon ne mogu ni pomoći, pa i ne prijavljuju nasilje. Ovaj odnos utiče i na način na koji nasilnik i zajednica vide nasilje. Kako se porodično nasilje javlja u okviru intimne veze, historijski se smatra „privatnim“ problemom. Socijalna uvjerenja mogu naći čak i opravdanje za ovakvo ponašanje.

Mnogi su psihološki, pa i fizički razlozi zašto žrtva ostaje sa nasilnikom, pa čak i ne prijavljuje nasilje. Bez obzira na to, postavlja se pitanje koja je uloga policijskih službenika u ovom začaranom krugu.

Tek nakon što razumijemo šta znači biti žrtva porodičnog nasilja, šta se događa u nasilnim vezama i kakve efekte ono ima na cijelu porodicu, možemo početi razvijati empatiju. A upravo empatija je glavna snaga policijskih službenika koji prvi odgovaraju na poziv porodičnog nasilja.

Inicijalni kontakt sa žrtvom i nasilnikom

„Forenzički intervju spada u kategoriju intervjuja koji se koristi radi prikupljanja činjenica, odnosno dokaza o eventualnom krivičnom delu“ (Stakić, 2007).

Policijski službenici/ce su obično prvi na sceni u toku ili neposredno nakon čina porodičnog nasilja. Njihova je obaveza i zadatak da efikasno istraže incidente porodičnog nasilja i provedu istragu na način koji poštuje prava i potrebe svih uključenih strana. Pri tome, ključnu ulogu igra forenzički intervju sa žrtvom porodičnog nasilja.

Forenzički intervju je neotuđivi dio procedure utvrđivanja identiteta žrtve ili izvršioca, rasvjetljavanja okolnosti i posljedica događaja ili djela, utvrđivanja dokaznog materijala za potrebe vođenja krivičnog postupka i utvrđivanje potreba mogućnosti i strategija za pružanje podrške žrtvi, kao i za pružanje pomoći izvršiocu radi prevazilaženja posljedica koje za sobom povlači krivično delo.

Specifičnosti forenzičkog intervjuja

Specifičnosti forenzičkog intervjuja (FI) ogledaju se u sledećem:

1. **njegovoj svrsi,**
2. **vrstama forenzičkog intervjua,**
3. **okolnostima pod kojima se intervju izvodi,**
4. **prirodi odnosa između intervjuera i intervjuisanog,**
5. **strategijama i metodama kojima se intervjuer koristi,**
6. **temama o kojima se raspravlja.**

Osnovna svrha forenzičkog intervjua je prikupljanje validnog i pouzdanog dokaznog materijala za potrebe suda, kojim se može potvrditi ili opovrgnuti sumnja na postojanje krivičnog djela, utvrditi okolnosti, tok i posljedice kritičnog događaja. Iz tog razloga ga ponekad nazivaju „*metod traženja istine*“ (Kostić, 2007).

Vrste forenzičkog intervjua dijele se prema tipu klijenta na sljedeće:

1. FI sa žrtvama (i njihovim srodnicima)
2. FI sa svedocima
3. FI sa izvršiocima krivičnih dela (osumnjičenima i optuženima)

Kada je riječ o forenzičkom intervjuu u radu sa žrtvama, njegov **cilj** je pronalaženje najpogodnijih i najefikasnijih strategija za smanjenje stepena stresa kroz koji žrtva prolazi tokom samog intervjua, unapređenje kvaliteta prisećanja na kritičan događaj, i eliminisanje faktora koji mogu uticati na sugestibilnost žrtve, a uvođenje onih faktora koji unapređuju spremnost žrtve na saradnju i pružanje kvalitetnog i pouzdanog iskaza (Stakić, 2007). Pošto je riječ o izrazito vulnerabilnoj populaciji klijenata, koji su preživjeli traumatski događaj, FI je u ovom obliku potpuno fokusiran na žrtvu, njene potrebe, mogućnosti i njen trajni interes.

Važno je imati na umu da **okolnosti pod kojima se intervju izvodi ovise o vrsti klijenta/ice kojem je namijenjen**. Ukoliko su u pitanju žrtve, uslovi za intervjuisanje moraju da budu takvi da obezbjeđuju maksimum zaštite i sigurnosti intervjuisanom licu. Naime, tokom intervjuisanja važno je imati na umu da se radi o osobi koja je traumatizovana pretrpljenim iskustvom, te je često u stanju šoka. Zbog toga je potrebno obratiti pažnju na odnos između intervjuera i intervjuisane osobe. Naime, kada govorimo o slučajevima porodičnog nasilja, neophodno je da u tom odnosu dominiraju razumijevanje, empatija, podrška, nedirektivnost, uspostavljanje prijatne i opuštajuće atmosfere.

Bazična strategija kojom se vodi ispitivač/ica u radu sa žrtvama jeste podešavanje intervjua potrebama i mogućnostima žrtve, a ne obrnuto. Pored razumijevanja porodičnog nasilja, tri su ključna principa kojima se policajci/ke koji su prvi/e na sceni kada je u pitanju porodično nasilje trebaju voditi u ovim slučajevima:

- *Osiguravanje sigurnosti žrtve,*
- *postizanje smirenosti žrtve,*
- *pružanje osećanja žrtvi da ima izbor i kontrolu.*

Teme u forenzičkom intervjuu se direktno naslanjaju na vrstu krivičnog djela o kome je riječ (ubistvo, seksualno zlostavljanje, nasilničko ponašanje, itd.) Glavna tema se uvodi postepeno u intervju, tako što se prethodno žrtvi da prostor da slobodno iznese svoje viđenje problema. U kasnijim fazama, od općeg saopćenja prelazi se na direktniji i ciljem usmjeren sadržaj. FI je donekle limitiran na kritični događaj i njegove glavne aspekte, te ne podrazumijeva uzimanje kompletnih podataka o klijentovoj biografiji (osim historije ranijih slučajeva prijestupa).

Struktura forenzičkog intervjua

Faze forenzičkog intervjua:

1. **Uvođenje u intervju** – predstavljanje, relaksacija, upoznavanje sa svrhom intervjuisanja. U ovoj fazi intervjua jako je bitno odabrati i lokaciju za intervjuisanje. Ovisno o situaciji, žrtve mogu biti susretljivije kada se intervjuišu u vlastitom domu nego u policijskoj stanici. Neke žrtve je možda previše strah da govore u svom domu, a neki se intervjui mogu provoditi i u bolnici ili sigurnoj kući. Pitajte žrtvu koje mjesto je za nju najugodnije za provođenje intervjua.
2. **Uspostavljanje odnosa poverenja i saradnje** – neutralisanje otpora i nepovjerenja, te stvaranje pogodne radne atmosfere. U slučajevima u kojima je nasilje rezultiralo ozbiljnim povredama, trebalo bi razmotriti da se intervju provodi sa audio/video snimkom. Intervjuisanje žrtve se nikada ne bi trebalo provoditi u prisustvu napadača ili u policijskoj sobi namijenjenoj ispitivanju počinioca.

Ispitivač može razmotriti raspravljanje o sljedećem bi olakšao žrtvi:

- *Ja sam tu da pomognem, ne da osuđujem ili optužujem.*
- *Ukoliko nešto niste pogrešno shvatite, molim vas recite mi. Želim da znam i želim da ispravno razumijem.*
- *Ukoliko nešto niste razumjeli molim vas recite mi, a ja ću ponoviti.*
- *Ukoliko se osjećate neugodno u bilo kojem trenutku, molim vas recite mi ili pokažite (npr. podignuta ruka, stop).*
- *Čak i ako mislite da nešto možda već znam, svakako mi recite.*
- *Ako niste sigurni o nekom odgovoru, nemojte nagađati, samo mi recite da niste sigurni prije nego što odgovorite*
- *Molim vas imajte na umu da ja nisam bio/la tu kada mi nešto opisujete. Što više mi možete reći o tome šta se dogodilo, to ću bolje shvatiti.*
- *Imajte na umu da se neću ljutiti na vas.*
- *Samo govorite o stvarima koje su istinite i koje su se desile.*

3. **Uvođenje glavne teme intervjua** – situiranje kritičnog događaja u širi kontekst.
4. **Slobodni iskaz klijenta** – prva verzija priče žrtve, iznesena bez ikakvog uticaja sa strane, bez sugestije ili direkcije ispitivača/ice. Ovo može biti najdetalniji i najvažniji dio intervjua gdje žrtva otkriva najviše informacija. Pitajte žrtvu da ispriča šta je iskusila, vidjela i čula svojim riječima. Trebala bi verbalno rekonstruisati, sa što je više moguće detalja, okolnosti slučaja. „*Volio/la bih da mi ispričate sve čega se sjećate o tome šta se dogodilo, od početka*“. Ne prekidajte. Ako žrtva stane, pitajte: „*Šta se desilo sljedeće?*“ ili „*Rekli ste ... (ponovite zadnje izgovoreno)*“. Pokažite žrtvi da slušate. Ispitivač/ica sasluša čitavu priču bez postavljanja dodatnih pitanja ili prekidanja. Može samo ohrabrivati žrtvu da nastavi. Ispitivač/ica treba da bude strpljiv i vodi zabilješke o detaljima. Imajte na umu da neke žrtve mogu oklijevati da govore o tome šta se desilo. Možda im se prijetilo ili ih je jednostavno strah napadača.
5. **Postavljanje pitanja, dopunjavanje i razjašnjavanje** – direktniji pristup problemu, konkretizacija. Svrha ove faze intervjua je da se pojasne i prošire prethodni odgovori na nesugestivan način. Ovdje ispitivač/ica postavlja direktna, zatvorena pitanja kako bi dobio/la detalje koji nedostaju ili pojasnio/la ključne tačke. Osigurajte da su ključne tačke *ko, šta, gdje, kada, kako* pokrivena. Izbjegavajte pitanja sa više mogućih odgovora, ali ako morate ograničite ih na dva moguća odgovora. Ispitivač/ica i dalje vodi zabilješke. Ukoliko postoje nedosljednosti u odgovorima žrtve, vratite se na njih na kraju intervjua.

6. Posebne strategije za podsticanje i provjeru prisećanja:

- **Mentalna rekonstrukcija konteksta događaja:**

Npr. „Sada bih vas zamolio/la da zatvorite oči i zamislite sebe u vremenu kada se događaj koji ste opisali dogodio. Zamislite sebe da sedite upravo na onom mestu gde ste tada sjedili, evocirajte zvuke koje ste čuli, mirise koje ste osjećali, jednom riječju zamislite kompletan ambijent koji je pratio događaj“.

- **Instrukcija: „Saopštiti sve“:**

Npr. „Najlepše vas molim da mi kažete što je moguće više detalja. Naročito vas molim da uključite svaki makar i najmanji detalj koga se sjetite, nastojte da ništa ne odbacujete i izostavljate. Jednostavno saopćite sve čega se sjetite bez ikakve selekcije i filtriranja“.

- **Promjena redosljeda prisećanja:**

Npr. „Posljednja stvar koju ste rekli bila je da je on zalupio vrata. Pođite od toga i pokušajte da se prisjetite šta se dogodilo upravo prije toga“.

- **Fokusirano prisećanje:**

Npr. „Koncentrišite se, molim vas, na sliku osumnjičenog koju imate u sjećanju, fokusirajte se na njegovo lice i nastojte da ga opišete“.

7. **Zatvaranje intervjua** – Pred kraj intervjua, potrebno je provjeriti sigurnosni plan žrtve. U ovoj fazi ispitivač/ica provjerava da li je žrtva (fizički i psihički) sigurna, te je upućuje na dodatnu pomoć i kontakte. Nakon toga slijedi sumiranje toka i ključnih nalaza intervjua, provjeravanje saglasnosti klijenta sa iznijetim i ostavljanje prostora za eventualnu ispravku, pružanje informacija o sljedećim koracima.

Na kraju intervjua, kada ispitivač/ica smatra da je prikupio/la sve potrebne informacije, potrebno je postaviti pitanja kao što su: „*Da li postoji još nešto što bi trebao/la znati?*“ ili „*Da li postoji još nešto što znate, a nisam pitao/la?*“. Provjerite da li žrtva ima neka pitanja za vas. Ako da, odgovorite ih najbolje što možete. Objasnite kako će se stvari dalje odvijati, ali nemojte davati obećanja. Zahvalite se žrtvi za pomoć i saradnju.

Prva i druga faza su znatno duže ukoliko se intervjuje žrtva ili svjedok. Šesta faza je posebno namenjena žrtvama i svjedocima koji tokom intervju pokazuju teškoće u prisjećanju kritičnog događaja. Neki od savjeta za efikasno provođenje intervju :

- *Ključno je intervjuisati žrtvu odvojeno od napadača.*
- *Postavljajte jedno po jedno pitanje, čekajte na odgovor, te pažljivo slušajte odgovore bez prekidanja.*
- *Dozvolite žrtvi da opiše događaj vlastitim riječima, a onda postavljajte dodatna pitanja.*
- *Ako žrtva plače, tresе se, uznemirena je, primjetite to. Budite spremni i na ljutnju.*
- *Ne zaboravite da žrtva često minimizira pri opisvanju nasilnog čina. Slobodno tražite da proširi ono što je već rekla?*
- *Pitajte o historiji nasilja, da li su prethodno prijavljivali slučajeve ili ne. Imajte na umu da se žrtve često ne sjećaju svih slučajeva zlostavljanja; najčešće će se sjetiti prvog i zadnjeg, te najgorih slučajeva.*
- *Budite strpljivi i uljevajte povjerenje. Žrtva može osjećati i strah i odanost počiniocu.*
- *Ne osuđujte žrtvu i slušajte sa neokrivljujućim povratnim informacijama. Pokušajte da ne donosite zaključke o situaciji ili iskustvu žrtve.*
- *Suzdržite se od davanja ličnog mišljenja o tome šta bi žrtva trebala raditi.*
- *Napomenite da ona nije kriva i da je pomoć dostupna (ukoliko uistinu jeste).*
- *Pitajte žrtvu da li ima povrede koje nisu vidljive. Nekada je potrebno postaviti direktna pitanja, npr. „Gdje je stavio ruke?“*
- *Završite intervju tako da se žrtva osjeća ugodno da ponovo kontaktira policiju.*

Vrsta pitanja u forenzičkom intervjuu

1) Podstičuća pitanja – njima provjeravamo da li osoba želi da odgovara, da li je spremna na saradnju. Počinju sa *možete li, želite li, hoćete li, da li biste, recite mi nešto više o tome; i šta još, šta pored toga; šta onda, šta poslije toga; ponavljanje posljednjeg dijela rečenice.*

2) Otvorena pitanja – cilj im je da pomognu osobi da iznese sadržaje. Počinju sa *kako?* (kad se ispituju procesi) i *šta?* (kad se ispituju činjenice i opisne informacije). Otvorena pitanja su ona koja su postavljena tako da omogućavaju osobi da pruži više informacija o događaju, tako da pitanja nisu sugestivna ili ne stavljaju osobu pod pritisak. Otvorena pitanja omogućavaju

osobi da kontroliše tok informacija, te minimiziraju rizik da će ispitivači možda nenamjerno nametnuti svoje viđenje onoga što se dogodilo. Ovdje ispitivač/ica postavlja specifična pitanja (ona na koja se ne može odgovoriti samo sa „da“ ili „ne“), npr. „*Recite mi o ...*“, „*Šta se sljedeće dogodilo?*“, „*Šta ste vidjeli?*“, „*Recite mi čega se još sjećate.*“. Ispitivači/ice koriste ova pitanja kako bi pojasnili ono što je rečeno u slobodnom pripovjedanju, dok i dalje prave detaljne zabilješke..

3) Specifična otvorena pitanja – otvorena pitanja koja su vrlo sužena i specifična, kojima se nastoji obezbijediti više detalja, odnosno preciznije informacije.

4) Zatvorena pitanja – cilj im je da ograniče verbalizaciju i navedu osobu da daje specifičnije odgovore od onih u otvorenim pitanjima (odgovori DA-NE, ne znam ili navođenje činjenica). Služe zbog obuzdavanja i kontrolisanja obilja sadržaja koje klijent daje. Počinju sa *da li ste, jeste li?* (za prikupljanje specifičnih informacija).

5) Unakrsna pitanja – prihvatljiva su u intervjuisanju odraslih okrivljenih lica, ali nikako u intervjuu sa djecom žrtvama ili svjedocima traumatičnih događaja.

6) Konfrontirajuća pitanja – služe za praćenje izvjesnih nedosljednosti, kontradikcija u iskazima.

7) Parafraziranje/reformulisanje – nije čisto što i puko ponavljanje rečenog, već preformulisanje onoga što osoba rekla, ali tako da se ništa niti dodaje niti oduzima, niti se mijenja smisao rečenog, samo se na koncizniji i jasniji način ističe smisao rečenog, kako bi osoba čula sebe i nastavila sa daljom elaboracijom teme.

8) Sumiranje /rezimiranje – ispitivač/ica povezuje i rezimira sadržaj rečenog kako bi pomogao/la osobi da stekne uvid u ono što je do sada razgovorom pokriveno, ali isto tako i da provjeri da li je dobro razumio/la osobu.

Pitanja koja treba izbjegavati:

1) Usmeravajuća pitanja – ona koja snažno sugerišu odgovor, pa osoba može imati problem da odbije sugestiju – ti sigurno....; *zar ne?*; *zar nije trebalo...*, itd.

2) „Zašto“ pitanja – nailaze na otpor ispitanika/ce jer deluju optužujuće

3) Višestruka pitanja – neprecizna su, unose konfuziju, osoba ne zna na koje pitanje prvo da odgovori.

4) Veoma duga pitanja – udaljavaju konverzaciju od glavne teme; slaba fokusiranost, zbunjuju osobu.

Zaključak

Pored razumijevanja porodičnog nasilja, tri su ključna principa kojima se policajci/ke koji su prvi na sceni kada je u pitanju porodično nasilje trebaju voditi u ovim slučajevima:

- *Osiguravanje sigurnosti žrtve*
- *postizanje smirenosti klijenta*
- *pružanje osećanja klijentu da ima izbor i kontrolu.*

Kako se policajac/ka nosi tokom intervjua često određuje nivo saradnje. Ali nikada ne smijemo zaboraviti sve prepreke koje dolaze iz same žrtve. Naime, žrtve porodičnog nasilja mogu se ponašati drugačije od žrtava drugih vrsta nasilja ili kriminala. Mogu ispoljavati niz različitih ponašanja:

- *Žrtva može biti pasivna; može biti tiha i rezervisana, okljevujući u odgovaranju na pitanja;*
- *Žrtve mogu poricati da se nasilje desilo ili minimalizovati njegov intenzitet; štiti napadača ili biti agresivne prema policiji.*
- *Žrtve mogu biti ljute jer se osjećaju nezaštićeno, bez podrške i bespomoćno.*
- *Žrtve mogu biti u strahu; mogu se bojati osvete od napadača, toga da će ih okolina osuditi, da im policija neće vjerovati i slično.*

Imajući ovo na umu, bitno je da smo svjesni da, iako su neka ponašanja frustrirajuća ona mogu pomoći žrtvi i njenoj porodici da se osjećaju sigurnije kada policija napusti scenu.

Ključne tačke u uzimanju izjave od žrtve su:

- *Najbolje je da se žrtva i počinioc odvojeno intervjuišu.*
Ovo je važno, prije svega iz dva razloga. Prvo, pomaže da se poveća vjerovatnoća da će se žrtva osjećati sigurno i slobodno da razgovara o onome što se deilo. Drugo, počinioc će imati manje mogućnosti da smisli priču koja će „potkopati“ izjavu žrtve.
- *Kada intervjuišemo žrtvu, važno je dati joj do znanja da brinemo za nju.* Vaš ton, glas, kontakt očima i riječi prenose vašu brigu. Treba da pokušamo biti bez predrasuda i da ne donosimo zaključke o tome ko je dobar a ko je loš.
- *Dozvoliti žrtvi da ispriča svoju priču prije pojašnjavanja pitanja.* Često žrtve žele da kažu mnoge stvari koje možda i nisu toliko relevantne za policiju, navodeći razloge i motive. U redu je da dozvolimo žrtvi da ispriča svoju priču, te onda postavljamo pitanja o samom slučaju.
- *Potrebno je uvažiti i obratiti pažnju na strah, užas i nervozu koju žrtva osjeća.* Može se desiti da je žrtva zbunjena, plače, trese se, pa i da je ljuta. U takvim slučajevima, možete reći nešto kao „Razumijem zašto ste uznemireni“. Važno je uvjeriti žrtvu da je pomoć dostupna i da ona nije kriva za napadača.
- *Imajte na umu da žrtva može da pati od traume.* Može joj biti teško artikulirati riječi, izbjegavati kontakt očima, može davati zbunjujuće odgovore. Možda se čak i neće jasno sjećati čitavog događaja.
- *Važno je izbjegavati osuđivanje žrtve ili komentarisanje situacije.* Davanje savjeta ili izražavanje našeg mišljenja neće pomoći žrtvi u razrješavanju konflikata.

- *Imajte na umu dinamiku porodičnog nasilja i niz razloga zbog kojih žrtva često ostaje u nasilnoj vezi.*
- *Bitno je što tačnije zabilježiti izjave žrtve. Ove izjave mogu biti ključne u daljnjem pravnom procesu, te služe kao dokazi.*

Literatura

Agencija za ravnopravnost spolova BiH. (2013). Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova BiH

Babcock, J. C; Waltz, J; Jacobson, N. S. & Gottman, J. M. (1993) Power and violence: the relation between communication patterns, power discrepancies and domestic violence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 61

Black, D. A; Heyman, R. E. & Smith Slep, A. M. (2001) Risk factors for male-to-female partner sexual abuse. *Aggression and Violent Behaviour* 6 (2-3).

Stakic, D. (2007), *Forensic Interview with Children and Youth Victim of Abuse, Neglect and Violence, Special Education and Rehabilitation (Special Edition)*, 234-251, Belgrade, University of Belgrade, Serbia

World Health Organisation. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and nonpartner sexual violence*, World Health Organisation